

הלכה למעשה ולמשיחא בדף היומי

מסכת סוטה

תוכן

- 1.....הלכה למעשה.
- א. להלך אחר מדותיו של הקדוש ברוך הוא.....1
- ב. מה הוא מלביש ערומים ... אף אתה הלבש ערומים.....3
- ג. אף אתה בקר חולים.....5
- ד. אף אתה נחם אבלים.....8
- ה. אף אתה קבור מתים.....12
- הדרן המקנא לאשתו.....13
- הלכתא למשיחא.....14
- א. היה מביא את מנחתה בתוך כפיפה מצרית ונותנה על ידיה כדי ליגעה ... תחלתה בכפיפה מצרית וסופה בכלי שרת.....14
- ב. כל המנחות טעונות שמן ולבונה וזו אינה טעונה לא שמן ולא לבונה.....14
- ג. כל המנחות באות מן החטין וזו באה מן השעורין.....15
- ד. מנחת העומר אף על פי שבאה מן השעורין היא היתה באה גרש וזו באה קמח....15
- ה. משקה ואח"כ מקריב את מנחתה דאי משום מגילה הא אימחיקא לה.....16
- ו. סדר מנחות כיצד אדם מביא ... ונותנו על גבי האישים.....17
- ז. קרב הקומץ שיריה נאכלין.....17
- ח. ורשאים הכהנים ליתן לתוכה יין ושמן ודבש ואין אסורין אלא מלחמין.....18
- ט. כלי שרת שעשאן של עץ רבי פוסל.....19
- י. כלי שרת אין מקדשין אלא מדעת.....19
- יא. קמץ ועלה בידו צרור או גרגר מלח או קורט לבונה פסול.....19

דף יד.

הלכה למעשה

א. להלך אחר מדותיו של הקדוש ברוך הוא

הַלְכָה לַמַּעֲשֵׂה וּלְמַשִּׁיחָא בְּרַחֲמֵי הַיּוֹמִי

מַסְבַּת סוּטָה

צונו להדמות בו יתעלה לפי יכלתנו¹ והוא אמרו (שם כח פסוק ט) וְהִלְכֶתָּ בְּדַרְכָּיו. וכבר כפל צווי זה ואמר (שם פרק י פסוק יב) לְלַכְתָּ בְּכָל דַּרְכָּיו ובא בפירוש זה מה הקדוש ברוך הוא נקרא רחום אף אתה היה רחום מה הקדוש ברוך הוא נקרא חנון אף אתה היה חנון מה הקדוש ברוך הוא נקרא צדיק אף אתה היה צדיק מה הקדוש ברוך הוא נקרא חסיד אף אתה היה חסיד וכבר נכפל הצווי הזה בלשון אחר ואמר (שם יג פסוק ה) אַחֲרֵי ה' אֱלֹהֵיכֶם תֵּלְכוּ (ראה יג) ובא בפירוש גם כן שענינו להדמות בפעולות הטובות והמדות החשובות שיתואר בהם האל יתעלה על צד המשל, ונצטוו לעשות² כל מעשינו בדרך היושר והטוב בכל כחננו, ולהטות כל דברינו אשר בינינו ובין זולתנו על דרך החסד והרחמים, כאשר ידענו מתורתנו שזהו דרך השם וזה חפצו מבריותיו למען יזכו לטובו כי חפץ חסד הוא³.

ונאמר בפרשת ראה (דברים טו פסוק ז) לֹא תֹאמְרִי אֶת לְבָבְךָ וְלֹא תִקְפֹּץ אֶת יָדְךָ. י"א⁴ שהוזהרנו בזה להסיר מנפשנו מדת האכזריות, ולנטוע בה נטעי נעמנים, הם הרחמים והחסדים הנאמנים, כמו שכתוב (שם כח פסוק ט) וְהִלְכֶתָּ בְּדַרְכָּיו והלכת בדרכיו. ועונש האכזריות רע ומר.

ויבחר לו האדם בכל עניניו ובכל מעשיו, בין באכילה בין בשתיה בין במשא ומתן, בין בדברי תורה בין בתפלה בין בשיחה, ובכל דבר הדרך הטובה והממוצעת ולא יתרחק אל הקצוות לעולם, דעות הרבה⁵ יש לכל אחד ואחד מבני אדם וזו משונה מזו ורחוקה ממנו ביותר הדרך הישרה היא מדה בינונית שבכל דעה ודעה מכל הדעות שיש לו לאדם⁶, לפיכך צוו חכמים הראשונים שיהא אדם שם דעותיו תמיד ומשער אותם ומכוין אותם בדרך האמצעית כדי שיהא שלם בגופו⁷. ומי שהוא מדקדק על עצמו

¹ ספר המצוות לרמב"ם מצות עשה ח

² חינוך תרי"א

³ והענין כולו לומר שנלמד נפשנו נכבדות כאלו ומדות נכבדות אשר יסופר בהם יתברך על דרך משל לומר שמתנהג במדות טובות אלו עם בריותיו. והוא ברוך הוא יתעלה על כל עילוי גדול שאין בנו כח ודעה להשיג גדול מעלתו ורוב טובו ולא בכל הנבראים, ועל הדרך הוזהרנו יקראו הנביאים לאל ברוך הוא כל הכינויים צדיק ישר תמים גבור חזק רב חסד ארך אפים, כי באמרם ארך אפים אין הענין חלילה שיהיה כעס לפניו לעולם, כי אשר בידו להמית ולהחיות למחות עולם ולבראות ואין אומר לו מה תעשה למה יכעס, גם כי הכעס איננו שלמות בכועס, ואילו ברוך הוא כל השלמות. אבל הענין באמת על הדרך שזכרנו, כלומר שהן המדות המעולות שמתנהג בהן עם בריותיו, ויש לנו ללמוד ולעשות כל דרכינו בדמיונו. חינוך שם

⁴ סמ"ג לא תעשה מצוה רפ"ט לשון ר' יונה בשערי תשובה שער ג אות לו שעיקר הלאו הוא על האכזריות וכן משמע בהרדים פרק בא אות כז "לעקור מנפשותינו מדת האכזריות, לפיכך אף על פי שצוה (דברים טו, ז) לא תקפוץ את ירך מליתן צדקה, לפי שהיה אפשר שיתן ולבו אכזר על העני, לפיכך חזר וצוה לא תאמץ את לבבך אלא תתן ברחמנות

⁵ רמב"ם הלכות דעות פרק א הלכה א

⁶ והיא הדעה שהיא רחוקה משתי הקצוות ריחוק שווה ואינה קרובה לא לזו ולא לזו.

⁷ כיצד לא יהא בעל חמה נוח לכעוס ולא כמת שאינו מרגיש אלא בינוני, לא יכעוס אלא על דבר גדול שראוי לכעוס עליו כדי שלא יעשה כיוצא בו פעם אחרת, וכן לא יתאוה אלא לדברים שהגוף צריך להן ואי אפשר להיות בוולתן כענין שנאמר צדיק אוכל לשובע נפשו, וכן לא יהיה עמל בעסקו אלא להשיג דבר שצריך לו לחיי שעה כענין שנאמר טוב מעט לצדיק, ולא יקפוץ ידו ביותר, ולא יפזר ממנו אלא נותן צדקה כפי מסת

הלכה למעשה ולמשיחא בדרה היומי

מסכת סוטה

ביותר ויתרחק מדעה בינונית מעט לצד זה או לצד זה נקרא חסיד, כיצד מי שיתרחק מגובה הלב עד הקצה האחרון ויהיה שפל רוח ביותר נקרא חסיד וזו היא מדת חסידות, ואם נתרחק עד האמצע בלבד ויהיה עניו נקרא חכם וזו היא מדת חכמה, ועל דרך זו שאר כל הדעות,

ומצווין אנו ללכת בדרכים האלו הבינוניים והם הדרכים הטובים והישרים שנאמר והלכת בדרכיו.

וכיצד ירגיל אדם עצמו בדעות אלו עד שיקבעו בו, יעשה וישנה וישלש במעשים שעושה על פי הדעות האמצעיות ויחזור בהם תמיד עד שיהיו מעשיהם קלים עליו ולא יהיה בהם טורח עליו ויקבעו הדעות בנפשו, ולפי שהשמות האלו נקרא בהן היוצר והם הדרך הבינונית שאנו חייבין ללכת בה, נקראת דרך זו דרך ה', והיא שלמד אברהם אבינו לבניו שנאמר (בראשית יח פסוק יט) **כִּי יִדְעֹתִי לְמַעַן אֲשֶׁר יַצִּיחַ אֶת בְּנָיו וְאֶת בֵּיתוֹ אַחֲרָיו כִּי יִדְעֹתִי לְמַעַן אֲשֶׁר יַצִּיחַ וְגו'**, וההולך בדרך זו מביא טובה וברכה לעצמו שנאמר (שם) **לְמַעַן תָּבִיא ה' עַל אֲבְרָהָם אֶת אֲשֶׁר דִּבֶּר**.

ב. מה הוא מלביש ערומים ... אף אתה הלבש ערומים

נאמר בפרשת קדושים (ויקרא יט פסוק יח) **וְאֶהְבֶּתָּ לְרֵעֶךָ כְּמוֹךָ וְגו'**, ונצטוינו בזה לאהוב לרחם⁸ ולחמול את כל אחד ואחד מִיִּשְׂרָאֵל⁹ כאהבת האדם וחמלתו בעצמו על ממונו וגופו¹⁰. וכמו שאמרו התנאים¹¹ במסכת אבות¹² **"רבי אליעזר אומר יהי כבוד חברך חביב עליך כשלך"**¹³. ועוד שם¹⁴ **"רבי**

ידו ומלוה כראוי למי שצריך, ולא יהא מהולל ושוחק ולא עצב ואונן אלא שמח כל ימיו בנחת בסבר פנים יפות, וכן שאר דעותיו, ודרך זו היא דרך החכמים, כל אדם שדעותיו דעות בינוניות / בינוניות / ממוצעות נקרא חכם.

⁸ שתרנום המילה "ואהבת" הוא "תרחם", וראה רש"י תהלים (פרק יח פסוק ב)

⁹ רק אדם כשר – ראה לקמן

¹⁰ רמב"ם בסהמ"צ מ"ע רו. וביאר הרמב"ן (עה"ת שם פסוק טז) שאין הכוונה שיאהוב את חברו כאהבתו את נפשו, [שהרי רבי עקיבא לימדנו שחייך קודמין לחיי חבריך (ב"מ סב א)], אלא הכוונה שיאהבו בכך שיחפזין שיוכח רעהו האהוב לו בעושר ובנכסים וכבוד ובדעת ובחכמה, כאשר האדם חפץ לזכות בעצמו, ולא יתן שיעורין לאהבה זו. ויסיר מלבו את מדת הקנאה. [וכן דייק מכך שלא נאמר "ואהבת את רעך כמוך", אלא "לרעך", וכ"כ בגר נאמר (ויקרא יט לד) "ואהבת לו כמוך" דהיינו שצריך שירצה שיבואו לחבירו הטובות שהוא רוצה לעצמו, ולא שצריך לאהוב אותו כמו את עצמו. וצ"ע שלא חש הרמב"ן לכך שבגר נאמר גם (דברים י יט) "ואהבת את הגר", ועיין בבני בנימין לגאון האדר"ת ואחיו (בספר הליקוטאים להלכות דעות פ"ו ה"ד), שביארו בדברי הרמב"ם שם שנצטוינו לאהוב את הגר כמו שאוהבים את הקב"ה, ויותר מאהבת רעהו, שבאהבת הגר נאמר "ואהבת את הגר", כמו באהבת הקב"ה "ואהבת את ה' אלוך", ודלא כאהבת ישראל שנאמר בה "ואהבת לרעך כמוך", ולא את רעך כמוך. וצ"ע שלא הזכירו את דברי הרמב"ן]

¹¹ תלמידיו רבן יוחנן בן זכאי

¹² פ"ב מ"י

¹³ ועוד אמר שם רבי אליעזר "ואל תהי נח לכעוס", ועי"ש ברע"ב שפירש "ואימתי יהיה כבוד חברך חביב עליך כשלך כשלא תהי נוח לכעוס, שאם אתה נוח לכעוס אי אפשר שלא תזלזל בכבוד חברך"

¹⁴ במשנה י"ב

הנה למעשה ולמשיחא בדרה היומי

מסכת סוטה

יוסי אומר יהי ממוזן חברך חביב עליך כשלך¹⁵. ונמנית כמצוות עשה¹⁶.
ובכלל מצוה זו היא גמילות חסדים עם חבירו לדאוג למילוי צרכיו, היה
חבירו ערום ואמר כסוני¹⁷, בודקין אחריו אם הוא רמאי, ואם מכירין אותו
מכסין אותו מיד לפי כבודו והוא גם בכלל מצות צדקה. וכבר התבאר
במסכת חגיגה דף ז. שמצוות¹⁸ עשה¹⁹ של דבריהם²⁰ לבקר חולים, ולנחם
אבלים, ולהוציא המת, ולהכניס הכלה, ולהכניס וללוות האורחים²¹,
ולחתעסק בכל צרכי הקבורה, לשאת על הכתף, ולילך לפניו ולספור ולחפור
ולקבור, וכן לשמח הכלה והחתן, ולסעדם בכל צרכיהם, ואלו הן גמילות
חסדים שבגופו²² שאין להם שיעור²³, ובכלל זה כל המצוות שבין אדם

¹⁵ ראה בס"מ הל' דעות פ"ו ה"ג

¹⁶ רמב"ם עשין רז, וביד החזקה הל' דעות פ"ו ה"ג, ועיין הל' אבל פ"ד ה"א, חינוך רמג, סמ"ג עשין ט, סמ"ק
ח, רס"ג עשה ימ, יראים רכד, אזהרות לרשב"ץ (זהר הרקיע עשה ל). כ"כ הובא במג"א סי' קנו סק"ב, ובמשנה
ברורה שם סק"ד בין המצוות תדירות [עשין ולאין] והנהגות טובות [המוזכרות בדברי חז"ל] שמוטל על
האדם לעשות ולהזהר בהן בכל עת, ושאינן מובאות בהשו"ע

¹⁷ שו"ע יו"ד רנא י

¹⁸ ובעשה ח לא הזכיר הרמב"ם את מצות גמילות חסדים ביחוד במצוה זו, רק מידות טובות כלליות שצריך
האדם לנהוג בהם. [אף ניהום אבלים ודלא כרבינו יונה והרמב"ן דלקמן, דהרמב"ם הוכיח דניהום אבלים
מדרבנן מסנהדרין ע"ב וכ"כ רש"י שם, ועיין ברמב"ם הל' ממרים פ"ז ה"ב. וכ"כ באור שמח בהל' אבל שם
פ"ד ה"א. ושדי חמד מכתב לחזקיהו פסחים נ ע"א (מא-ד)]. והרמב"ן שם בשורש א תמה על הרמב"ם למה
הזכיר בכלל השגתו על בה"ג קבורת מתים הא גם לרבינו הוא מ"ע (בספ"מ עשה רלא ובפרטי המצוות ריש
הל' אבל אות א ולעיל רפ"ב וע"ש בלח"מ ובפ"ד ה"ח ועיין בהל' סנהדרין פט"ו ה"ח ומש"נ שם), וכתב לתרץ
דאפשר דשאני קבורת קרובים שהוא מצות עשה מהתורה ומתים דעלמא הוא מדבריהם, ודחה תירוץ זה ע"ש,
ובלב שמוח סוף שורש א קיים תירץ זה וכתב דלפ"ז מיושב סתירת דברי רבינו שכתב בהלכות אבל דקבורת
מתים מדבריהם ובמקומות הנ"ל כתב שהוא מן התורה ע"ש באריכות. ובמרגינתא טבא (ד"ה ואין) שכתב
לחלק דמהתורה מקיים גם ע"י אחרים ומדבריהם שיתעסק הוא עצמו בגופו בצרכי הקבורה, דכן מדויק מלשון
רבינו כאן. ועיין בספר הליקוטין בהל' אבל שם

¹⁹ רמב"ם הלכות אבל פרק יד הלכה א

²⁰ אבל בתר"י ברכות י"א ב' מדפי הרי"ף כתוב וז"ל "דתנחומי אבלים מדאורייתא דבכלל גמ"ח הוי וגמ"ח
הווה מן התורה כדאמר' והודעת להם את הדרך זו גמ"ח" אמנם אפשר דהא דקרי ליה מצוות דבריהם אע"ג
דהווה מצווה דאור' משום ואהבת פ' במרגינתא טבא ח"ג פ"ב דואהבת הווה מצוה כללית להיטיב לחברו
בכל דרך ורבנן עשו מצות פרטיות הכנסת אורחים וביקור חולים וכו' ועל המצוה הפרטית קראה מדבריהם
וקצת צ"ע דבאהבת חסד ש"ג פ"ה כתב כהרמב"ם וגבי הכנסת אורחים שם פ"ב משמע דהוא בכלל מצות
והלכת בדרכיו וגמ' סוטה י"ד א' וצ"ע

²¹ ובאהבת חסד ח"ג פ"ב משמע דהוא בכלל מצות והלכת בדרכיו וז"ל שם "הכנס"א שהיא ג"כ בכלל מצות
והלכת בדרכיו שהיא לגמול חסד ולהיטיב לזולתו".

²² לדעת הבה"ג בהקדמתו במצוות קום עשה חייבים בהם מדאורייתא ולדעת הרמב"ם בספ"מ עשה שורש ב סבר
הבה"ג שיש ארבע מצות מיוחדות במנין המצוות שענינם גמילות חסדים א. להלביש ערומים, ב. לקבור מתים,
ג. לנחם אבלים ד. לבקר חולים [וכן נראה ביראים השלם שמנאם בד' סימנים סי' קנג, קנד, ריש ורכ, אמנם
ביראים הישן נמצאים כולם בס"י ג], ולדעת הרמב"ן בספ"מ עשה שורש א הבה"ג לא מנה אותם כמצוות
מיוחדות, אלא פירט עניני גמילות חסד שונים וכללו אותם במצוה אחת "להלכת בדרכו" (וכמו שאמרו שם
בסוטה והרמב"ם במ"ע ח מצות "והלכת בדרכיו"). [ועי' הערות הרא"ש טרויב לבה"ג ווארשא תרל"ה אות ב]
²³ ובגופו אין לו שיעור דהיינו דבכל שהוא קיים המצווה, כגון בהכנסת אורחים אם זהו צורך האורח, או
בביקור חולים שפאילו הגדול מבקר את הקטן, ומבקר כמה פעמים ואפילו בשבת על אף שביקור בחול,
כדאיתא בשו"ע יו"ד שלה ב, אבל בממונו יש שיעור דלא יבזבז יותר מחומש כמבואר ברמב"ם הנ"ל
והמפרשים אמשנה דפאה הנ"ל ועי"ש בתו"ש דשיעור דבממונו אינו מדאורייתא, וכן הוא בשנו"א שם, וצ"ע

הַלְכָה לַמַּעֲשֵׂה וּלְמַשִּׁיחָא בְּדֵף הַיּוֹמִי

מסכת סוטה

לחבירו שאין להם שיעור²⁴, שכל כמה שרוצה לגמול גמילות חסד בגופו גומל, אף על פי שכל מצות אלו מדבריהם הרי הן בכלל ואהבת לרעך כמוך, כל הדברים שאתה רוצה שיעשו אותם לך אחרים, עשה אתה אותן לאחיד בתורה ובמצות.

על מצוה זו אמר רבי עקיבא²⁵ "ואהבת לרעך כמוך זה כלל גדול בתורה", כלומר שהרבה מצוות שבתורה תלויות במצוה זו, שהאזהב את חברו כנפשו לא יגנוב ממנו²⁶ ולא יונהגו בממון ולא ישיג את גבולו ולא יזיק לו בשום צד, ועוד כמה מצוות אחרות תלויות בזה²⁷, וכמו שאמר הלל הזקן²⁸, "דעלך סני לחברך לא תעביד – זו היא כל התורה כולה, ואידך – פירושה הוא, זיל גמור"²⁹. ולכן מצוה זו נאמרה לכל עדת בני ישראל אנשים נשים וטף³⁰.

צריך לחוס על ממון חבירו כאשר הוא חס על ממון עצמו ורוצה בכבוד עצמו³¹. במצוה זו נצטוינו שמה שירצה ארצה אני בשבילו, וכל מה שארצה לעצמי ארצה לו³².

ג. אף אתה בקר חוללים

כבר התבאר במסכת שבת קכז: ובמסכת נדרים דף לט – מ שמכך שנאמר בפרשת יתרו (שמות יח פסוק כ) וְהִזְהַרְתָּה אֶתְּהֶם אֶת הַחֻקִּים וְאֶת הַתּוֹרָה וְהוֹדַעְתָּ לָהֶם אֶת הַדֶּרֶךְ יֵלְכוּ בָּהּ וְאֶת הַמַּעֲשֵׂה אֲשֶׁר יַעֲשׂוּן, דרשו³³ ילכו, זה

הנדרים להלכתא בזה דלכאוי השיעור הוא תמיד לפי צורך האורה רק דבממונו יש שיעור למעלה דלא יבזבז יותר מחומש וכ"מ ל' פיהמ"ש שם

²⁴ תו"י במשנה פאה א, א

²⁵ ספרא (תורת כהנים) פרשת קדושים, הובא בירושלמי נדרים פ"ט ה"ד

²⁶ ולא ינאף את אשתו

²⁷ החינוך שם

²⁸ (שבת לא ע"א) לאותו גר שאמר לו גיירני על מנת שתלמדני כל התורה כולה כשאני עומד על רגל אחת

²⁹ ראה בויקרא רבה (פכ"ד ד"ה תני) שבכלל מצוה זו נכלל האיסור "לא תחמוד" שנאמר בעשרת הדברות. וברמב"ן (דברים כג כ) שאיסור ריבית שנעשה ברצון שני המלווה והלווה (ראה ב"מ סא ע"א) נאסר אלא מצד האחרון והחסד, כמו שצוה "ואהבת לרעך כמוך". וכ"כ בשו"ת חוות יאיר (סי' רה, הובא בפתחי תשובה רמד סק"ד) השבת אבידה וטעינה ופריקה, נצטוינו מדין ואהבת לרעך כמוך, ולא צריך לאהוב את חבירו יותר מאשר את עצמו, ולכן פטרה התורה זקן ואינו לפי כבודו, משום שהזקן לא היה מטפל באבידה שלו וטוען ה"נ בשל חבירו. ועיין עוד בפני משה על הירושלמי (נדרים פ"ט ה"ד) שכתב "מקרא של ואהבת לרעך כמוך עיקר גדול הוא לקיום התורה שמתוך זה יזהר במשאו ומתנו עם הבריות ובכלל זה הקנאה ונכבוד וכיוצא באלו ועי"ז ימנע מהרבה עבירות ויקיים רוב המצוות"

³⁰ ויקרא יט פסוק ב, עי"ש ברא"ם ושאר המפרשים, וביקרא רבה שם תני ר' חייא פרשה זו נאמרה בהקהל מפני שרוב גופי תורה תלוין בה, ר' לוי אמר מפני שעשרת הדברות כלולין בתוכה אנכי ה' אלהיך וכתוב הכא אני ה' אלהיכם, וכו', לא תחמוד וכתוב הכא ואהבת לרעך כמוך. הובא ברמב"ן שם פסוק ד. ועיין רד"ק לישעיהו (נטי יד) שפירש שהנביא הוכיח את בני ישראל על קיום מצוה זו, וראה רלב"ג למשלי (פרק כו)

³¹ רמב"ם דעות פ"ו ה"ג

³² רמב"ם בסהמ"צ מ"ע רו

³³ ב"ק ע"א.

הַלָּכָה לַמַּעֲשֵׂה וּלְמַשִּׁיחָא בְּרַף הַיּוֹמִי

מַסְכַּת סוּטָה

בְּקוֹר חוֹלִים³⁴. וְנִצְטוּיָנוּ בִּזְה לְבַקֵּר חוֹלִים וּלְטַפֵּל בְּצוֹרְכֵיהֶם³⁵. וְלִדְעַת הַבֵּה"ג³⁶ נִמְנִית מִצּוּה זֶה בְּמִנִּין הַמִּצּוֹת עֲשֵׂה. וְרֹב מוֹנֵי הַמִּצּוֹת לֹא מִנְאוּהָ, וְסוֹבְרִים שֶׁהִיא נִכְלָלָת בְּכָל מִצּוֹת הַתּוֹרָה שֶׁל (וַיִּקְרָא יֵט פֶּסוּק יח) וְאַהֲבָה לְרֵעֶךָ כְּמוֹךָ³⁷.

מִצּוּה זֶה נוֹהֶגֶת גַּם אִם הַחוּלָה שׁוֹכֵב בְּבֵית חוֹלִים, וַיִּשְׁנֶם רופאים ואחיות הַמִּטְפְּלִים בּוֹ בְּמִסִּירוֹת, וְדוֹאגִים לְמַחֲסוֹרוֹ, שֶׁבְּכָל זֹאת מִצּוּה לִיכָנֶם אֵלָיו לְבַקְרוֹ כְּדִי לְעוֹדְדוֹ, וּלְבַקֵּשׁ עָלָיו רַחֲמִים, שֶׁהוּא בְּכָל וְאַהֲבַת לְרֵעֶךָ כְּמוֹךָ.

אֵף עַל פִּי שֶׁמִּצּוֹת בִּיקוֹר חוֹלִים אֵין לָהּ שִׁיעוֹר, וְכָל שְׂאֵרִים יִרְבֶּה לְבַקֵּר אֶת הַחוּלָה הַרִי זֶה מִשׁוֹבָח, מְכַל מְקוֹם יִשְׁתַּדֵּל שֶׁלֹּא לְהַכְבִּיד עַל הַחוּלָה, שֶׁפְּעֻמִּים וְקִשָּׁה עָלָיו הַדִּיבּוֹר, אוֹ שֶׁצָּרִיךְ לְצַאֵת לְצָרְכָּיו וְהוּא מִתְבַּיֵּשׁ לֹמֵר לוֹ כֵּן. וְלִכֵּן אִמְרוּ חֲכָמֵינוּ זְכוֹרֵנָם לְבִרְכָּהּ, שֶׁאֵין מְבַקְרִים לֹא חוֹלֵי מַעֲיִים, וְלֹא חוֹלֵי הָעֵין, וְלֹא לְחוֹלֵי הָרֹאשׁ, וְלִכָּל הַחוֹלִים שֶׁהַדִּיבּוֹר קָשָׁה לָהֶם³⁸.

בְּקוֹר חוֹלִים אֵין לוֹ שִׁיעוֹר³⁹. שֶׁאִפִּילוֹ אִדָּם גְּדוֹל צָרִיךְ לְבַקֵּר אֶצֶל קָטָן⁴⁰. וְאִפִּילוֹ כְּמָה פְּעֻמִּים בְּיוֹם, כָּל הַמוֹסִיף לְבַקְרוֹ הַרִי זֶה מִשׁוֹבָח, וּבְלִבָּד שֶׁלֹּא יִטְרִיחַ בְּכָךְ אֶת הַחוּלָה⁴¹.

חַיִּיב לְבַקֵּר אֶת הַחוּלָה, אַע"פ שֶׁדָּבָר זֶה מִבְּטָלוֹ מִמֶּלֶאכְתּוֹ⁴², וַי"א שֶׁאֵינוֹ חַיִּיב⁴³. כָּל הַמְבַקֵּר אֶת הַחוּלָה כֵּאִילוֹ נוֹטֵל חֶלֶק מִחֲלֵיו וְהַקֵּל מֵעָלָיו⁴⁴, וְכָל מִי שֶׁאֵינוֹ מְבַקֵּר הַרִי זֶה כֵּאִילוֹ שׁוֹפֵךְ דָּמִים⁴⁵. וְאִפִּילוֹ מִי שֶׁבִּיקוֹרוֹ נוֹטֵל עָלָיו קֶצֶת מִהַחוּלֵי שֶׁל הַחוּלָה, כְּגוֹן שֶׁהוּא בֶן גִּילוֹ שֶׁל הַחוּלָה שֶׁנוֹטֵל אֶחָד מִשְׁשִׁים בְּחֲלֵיו חַיִּיב לְבַקְרוֹ⁴⁶.

³⁴ וּבִיָּאֵר הַפְּרִיָּשָׁה (י"ד ס' שֶׁלָּה) שֶׁכִּיּוֹן שֶׁמִּקְיָיִמִּים בְּקוֹר חוֹלִים בְּהַלִּיכָה אֶל הַחוּלָה.

³⁵ רַמְבַּ"ם הָלָךְ אֲבָל פִּי"ד ה"א, טוֹר וְשׁו"ע י"ד ס' שֶׁלָּה סְעִיף א.

³⁶ בְּמִנִּין הַמִּצּוֹת שֶׁבְּהַקְדַּמְתּוֹ אוֹת לוֹ.

³⁷ סִהְמ"צ לְהַרְמַב"ם שׁוֹרֵשׁ שְׁנִי.

³⁸ שׁו"ע י"ד שֶׁלָּה ח.

³⁹ בְּרִייתָא נִדְרִים ל"ט ע"ב, וְדִין זֶה נִכְלָל בְּמָה שֶׁנֶּאֱמַר בְּמִשְׁנָה (פָּאָה רִישׁ פ"א) "גְּמִילוּת חֲסָדִים אֵין לָהּ שִׁיעוֹר", וּפִירֵשׁ הִירוֹשְׁלָמִי שֶׁם דִּהְיִינוּ גְּמִילוּת חֲסָדִים שֶׁבְּנוֹפּוֹ, וְעִי"ש ב"ר שֶׁ לְמִשְׁנֵי. וּבִשְׁבַת קָבֹז רִישׁ ע"ב וְרִשׁ"י שֶׁם.

⁴⁰ אֲבִי בְּגַמ' שֶׁם, רַמְבַּ"ם שֶׁם ה"ד, טוֹר וְשׁו"ע שֶׁם סְעִיף ב', וְצָרִיךְ לְבַקְרוֹ אִפִּילוֹ כְּמָה פְּעֻמִּים בְּיוֹם רַבָּא שֶׁם, רַמְבַּ"ם שֶׁם, טוֹש"ע שֶׁם. וְעִיין בְּאַהֲבַת חֶסֶד ח"ג (פֶּרֶק ג'), דְּמָה שֶׁאִמְרוּ בֵּין גְּדוֹל בֵּין קָטָן הֵינֵנוּ בֵּין גְּדוֹל מִמֶּנּוּ בְּגִיל, בֵּין גְּדוֹל מִמֶּנּוּ בְּחִכְמָה. וְרָאָה בְּכָל זֶה בְּשׁו"ת צִיץ אֱלִיעֶזֶר (קוֹנְטָרַס רַמַּת רַחֵל ס' יב), וּבְשׁו"ת שְׁלֵמַת חַיִּים (ס' תִּיא). ע"ש.

⁴¹ רַמְבַּ"ם שֶׁם, טוֹר וְשׁו"ע שֶׁם.

⁴² שְׁטַמ"ק נִדְרִים ל"ט ע"ב.

⁴³ שְׁטַמ"ק שֶׁם בְּשֶׁם הָרָא"ם, וְהוֹכִיחַ כֵּן מֵהָא דִּהְתִּירוֹ לִיטוּל שְׂכָר עַל הַיִּשִּׁיבָה.

⁴⁴ רַמְבַּ"ם שֶׁם, ע"פ מָה שֶׁנֶּאֱמַר בְּנִדְרִים שֶׁנוֹטֵל אֶחָד מִשְׁשִׁים בְּחֲלֵיו.

⁴⁵ נִדְרִים מ' ע"א, רַמְבַּ"ם שֶׁם.

⁴⁶ בָּבָא מִצִּיעָא ל' ע"ב. וְלִכֵּן נִצְטוּיָנוּ עַל בְּקוֹר חוֹלִים בְּמִיּוּחַד אַע"פ שֶׁבְּקוֹר חוֹלִים הוּא בְּכָל גְּמִילוּת חֲסָדִים.

הַלְכָה לַמַּעֲשֵׂה וּלְמַשִּׁיחָא בְּדֵף הַיּוֹמִי

מַסַּכְת סוּטָה

עיקר המצוה של ביקור חולים, שהמבקר את החולה יפקח על צרכי החולה⁴⁷, בענייני מטתו ובענייני המקום אשר הוא שוכב בו⁴⁸, ויכבדו וירבצו אם יש צורך בכך⁴⁹. וזו עיקר המצוה של בקור חולים⁵⁰.

ולכן לכתחלה שילך בעצמו לבקר את החולה, אם יש באפשרותו לילך לבקרו, ואינו יוצא ידי חובת המצוה בשלימותה על ידי הטלפון, או על ידי מכתב השואל בשלומו. ומי שאינו יכול לבקר את החולה בעצמו, טוב לטלפן אליו או לשלוח מכתב לחזקו ולעודדו בדברים.

כשמבקר את החולה בעמידה אסור ליטול שכר, תמורת הביקור⁵¹, אבל כשמבקר בשיבה מותר לו ליטול שכר⁵², ויש מקומות שהחמירו שלא ליטול שכר אף על הישיבה⁵³. והשוהה בישיבה יותר מכדי הצורך, ויש הנאה מרובה לחולה, מותר לו ליטול שכר, אף במקומות שלא נהגו שלא ליטול שכר על ביקור חולים⁵⁴.

י"א שהמבקר לא ילך לבקר לבדו, אלא יחד עם אחרים⁵⁵. אולם אין זה לעיכובא, אלא לכתחלה היכא דאפשר.

יש אומרים שהשונא את החולה יכול לבקרו⁵⁶, ויש חולקים⁵⁷.

כשמבקרים את החולה אומרים לו שיתן את דעתו על ענייניו⁵⁸, דהיינו שיבדוק אם הוא חייב כסף למישהו או שחייבים לו, ואם מופקד אצלו משהו, או שהפקיד אצל אחרים, ושאר ענייניו⁵⁹, ואל יפחד מפני זה מן המות⁶⁰.

אין מבקרים את מי שיש לו חולי מעיים או חולי העין או מיחושי הראש⁶¹, שהבקר קשה להם, וכן לא יבקר חולה שהדבור קשה לו, אלא יכנס בבית החיצון ושאל וידרוש

⁴⁷ פירוש הרא"ש נדרים מ ע"א.

⁴⁸ שטמ"ק שם.

⁴⁹ דבגמרא שם הובא מעשה בר' עקיבא שנכנס לבקר תלמיד אחד ובציווי כיבדו וריבצו לפניו, ונהיה בריא. שיעשו לו צרכיו, וימצא נחת רוח עם חבריו ויבקשו עליו רחמים – רמב"ן בתורת האדם שער המיחוש.

⁵¹ נדרים לט ע"א, ופירשו בתוס' שם שכיון שהיא מצוה היא צריך לעשותה בחנם, והרא"ש שם כתב שלא יטול שכר כיון שכשהוא נוטל שכר הוא נראה כמבזה מצות בקור חולים.

⁵² גמ' שם, ופירש הר"ן שם שמשום מצות בקור די בעמידה, וכלשון הגמ' שם "אפשר בעמידה".

⁵³ שם בר"ן [ע"פ הגמרא שם "במקום שנומלין שכר", וכו'], כדי שלא יבוא ליטול שכר על העמידה.

⁵⁴ ר"ן ורא"ש שם.

⁵⁵ שאילתות שאילתא צג, וצ"ע שלא הובאו דבריו בפוסקים. ועיין במש"כ הגאון הנצי"ב בהעמק שאלה (שם סק"ז) והרה"ג ר' יעקב חיים סופר בספר זרע חיים (עמוד ז) הביא ראיות אולם אינו מוכאע דאפשר שהוא משום שרצו כולם לקיי המצוה.

⁵⁶ שו"ת מהרי"ל סי' קצו, רמ"א בשו"ע שם ב בשם י"א.

⁵⁷ רמ"א שם שסובר שלא יבקר, כדי שלא יחשוב ששמה לאירו ועיין בבאה"ט להר"י מטיקטין ס"ק ב. והוסיד הב"ח הכל לפי השנאה ולפי השונאים.

⁵⁸ טוש"ע שם.

⁵⁹ כך אמר הרמב"ן (תורת האדם שם) בשם מסכת שמחות (ולפנינו ליתא), "משאדם עולה למטה נכנסים אצלו ואומרים לו לא דברים מחיים ולא דברים ממיתים, שמא הלוי או שמא הלוח אדם, שמא הפקדת אצל בני אדם או שמא הפקידו אצלך" תוה"א להרמב"ן שם בשם מס' שמחות. ונפסק בטוש"ע שם.

⁶⁰ טוש"ע שם.

⁶¹ נדרים מא ע"א, רמב"ם שם ה"ה, טוש"ע שם ח.

הַלְכָה לַמַּעֲשֵׂה וּלְמַשִּׁיחָא בְּרַף הַיּוֹמִי

מַסְכַּת סוּטָה

בשלומו, ויבדוק אם צריכים לכבד ולרבוץ בפניו וכיוצא בו, וישמע את צערו ויבקש עליו רחמים⁶².

ד. אף אתה נחם אבלים

מצוה גדולה⁶³ לנחם את האבלים, ומצינו בהקדוש ברוך הוא שניחם אבלים⁶⁴, דכתיב (בראשית כה פסוק יא) וַיְהִי אַחֲרֵי מוֹת אַבְרָהָם וַיְבָרֶךְ אֱלֹהִים אֶת יִצְחָק בְּנוֹ וְהוּא גְמִילַת חֶסֶד עִם הַחַיִּים וְעִם הַמֵּתִים.

ואם לא ניחם את האבל תוך ז' מנחמו עד שלשים⁶⁵, אך אינו שואל בשלומו כמו שנתבאר, ולאחר שלשים אינו מדבר עמו תנחומים כדרכו אלא אומר לו "תתנחם", ועל אביו ואמו יכול לנחמו כל י"ב חודש כדרכו, אך אינו שואל בשלמו כמו שנתבאר, ולאחר י"ב חודש אומר לו רק תתנחם.

ואם מתה אשתו ונשא אחרת בתוך ג' רגלים, אינו נכנס לביתו לדבר עמו תנחומין שאין זה דרך ארץ לפני האשה החדשה, אלא כשמצאו בשוק אומר לו תתנחם בשפה רפה ובכבוד ראש, אבל אם לא נשא אחרת מדבר עמו תנחומים עד שיעברו ג' רגלים ואח"כ לא יזכיר לו כלל, דכבר הפיג צערו, ודע דעכשיו לא נהגו גם בתתנחם לאחר ל'⁶⁶.

⁶² רמב"ן בתורת האדם שער המיחוש, טוש"ע שם.

⁶³ ברמב"ם אבל פי"ד ה"א "מצות עשה של דבריהם לבקר חולים ולנחם אבלים וכו' אע"פ שכל מצות אלו מדבריהם הרי הן בכלל ואהבת לרעך כמוך כל הדברים שאתה רוצה שיעשו אותם לך אחרים עשה אתה אותן לאחרך בתורה ובמצות" אבל בתר"י ברכות י"א ב' מדפי הרי"ף כתוב וז"ל "דתנחומי אבלים מדאורייתא דבכלל גמ"ח הוי וגמ"ח הוה מן התורה כדאמר' והודעת להם את הדרך זו גמ"ח" אמנם אפשר דהא דקרי ליה מצוות דבריהם אע"ג דהוה מצווה דאור' משום ואהבת פי' במרגניתא טבא שם דואהבת הוה מצווה כללית להיטיב לחברו בכל דרך ורבנן עשו מצות פרטיות הכנסת אורחים וביקור חולים וכו' ועל המצוה הפרטית קראה מדבריהם וקצת צ"ע דבאהבת חסד ש"ג פ"ה כתב כהרמב"ם וגבי הכנסת אורחים שם פ"ב משמע דהוא בכלל מצות והלכת בדרכיו וגמ' סוטה י"ד א' וצ"ע

⁶⁴ סוטה י"ד א' "ואמר רבי חמא ברבי חנינא מאי דכתיב אחרי ה' אלהיכם תלכו וכי אפשר לו לאדם להלך אחר שכינה והלא כבר נאמר כי ה' אלהיך אש אוכלה הוא אלא להלך אחר מדותיו של הקדוש ברוך הוא מה הוא מלביש ערומים וכו' הקדוש ברוך הוא ניחם אבלים דכתיב ויהי אחרי מות אברהם ויברך אלהים את יצחק בנו אף אתה נחם אבלים"

⁶⁵ שו"ע ונו"כ שפה ב

⁶⁶ ערוך השולחן יורה דעה סימן שפה סעיף ג

הַלְכָה לַמַּעֲשֵׂה וּלְמַשִּׁיחָא בְּדֵף הַיּוֹמִי

מַסְכַּת סוּטָה

יסוד ועיקר⁶⁷ המצוה להפיג את צער האבל ולכן אע"ג שהמצוה שייכת לכל איש ישראל⁶⁸ מ"מ בניחום עניים המצוה גדולה יותר כיון שאבלותו וצערו גדולים⁶⁹ משל העשיר

מצוות ניחום האבלים⁷⁰ הוא לישב לדבר עמו⁷¹ ולהשקיט רוחו ולהפיג צערו וכשפורש מן האבל מסיים באמירת המקום ינחם אותך דהיינו שיתן לך חיזוק להתנחם⁷². ונהגו לומר "המקום ינחם אותך (ליחיד. ולרבים "אתכם") בתוך שאר אבלי ציון וירושלים"⁷³. מצוה על האבל לקבל תנחומים⁷⁴

המנהג שמנחמין גם אנשים לנשים וכשאיין שם אלא נשים מנחמין אותן ברבים לאחר התפילה כשמתפללין שם או שהולכין בלויית אנשים אחרים⁷⁵.

אבלים⁷⁶ המנחמים אחד את חבירו יאמרו בזה"ל "המקום ינחם אתכם ואותנו עם שארי אבילי ציון וירושלים".

⁶⁷ אהבת חסד ש"ג פ"ה

⁶⁸ ומנחמים אבלי עכו"ם מפני דרכי שלום יו"ד סי' שס"ז סעי' א'

⁶⁹ כיון שאין לו במה לשמוח כי אם בבניו ובעו"ה הרבה מקילין בזה והתכוננתי שסיבת הדבר מפני שהעני אין לו רעים ואהובים בעוה"ז וכמו שאה"ב (משלי י"ט פס' י"ד) "הון יוסיף רעים רבים ודל מרעהו יפרד" ע"כ מה גדול שכר המנחם אותם ומדבר על לבם (שם)

⁷⁰ וז"ל שם "הנה פשוט דהמצווה לנחם אבלים, אינו רק זה שמברכים אותו שהמקום ינחם אותו היינו שיתן לו חיזוק להתנחם. דבזה לבד אין האדם מתנחם ונעשה שקט ברוחו, שזהו עיקר התנחומין שחייבה תורה וכו' עכ"פ משמע שאמירת המנחמים המקום ינחם אותך, הוא רק גמר דברים של המנחמים להאבל וכו' שבגמר דברים, כשכבר קיים מצוות התנחומין, לגמור בברכה זו דהמקום ינחם אותך, בשעה שפורש מבית האבלים לילך לביתו"

⁷¹ ועיין פרישה סי' שצ"ג ס"ק ג' שכתב גבי מנהג ניחום אבלים שלנו "שעל הרוב אין האבל מתחיל לדבר כלום רק כננסין אצלו ויושבין מעט ואומרים ה' ינחמך עם שאר אבלי ציון דיש לתמוה וכי זה נקרא תנחומי אבלים ומוזה יש קצת ראייה דבכניסה והישיבה לכבוד מיקרי ניחום אבלים"

⁷² אג"מ או"ח ה' סי' כ' אות כ"א

⁷³ גשה"ח פ"כ סי' ה' אות ה'

⁷⁴ נטעי גבריאל אבילות פפ"ה סעי' ה' בשם הגר"ח מבריסק במכתב הנדפס בקובץ צפונות גליון ג'

⁷⁵ גשה"ח פ"כ סי' ה' אות א'

⁷⁶ שו"ת שבוי"ח ח"ג סי' צ"ח

הנה למעשה ולמשיחא בדרה היומי

מסכת סוטה

אם יכול ללכת לבית האבל אין לו לפטור⁷⁷ עצמו בניחום בטלפון אך מי שאי אפשר לו ללכת לבית האבלים כגון מחמת חולי או שהוא טרוד בטיירדא דמצוה או שהוא בחו"ל יקיים⁷⁸ מצות נחום אבלים בטלפון⁷⁹.

ניחום אבלים⁸⁰, קודם לביקור חולים⁸¹ במה דברים אמורים כשא"א לקיים שניהם שאז מניח את החולה ועוסק בנחמות אבלים אבל כשאפשר לקיים שניהם ביקור חולים קודם⁸².

אין מנחמים שני אבלים כאחד, אלא מנחמין אותן בזה אחר זה או נחלקים לשתי כתות אלא אם כן היה כבודם שוה וקילוסן שוה⁸³.

הנכנס לבית האבל אינו פוקדו לשלום⁸⁴ וכן אינו פוקדו לשלום עד אחר השלושים ובאבל על אביו ואמו אינו פוקדו לשלום עד אחר י"ב חודש⁸⁵. אין המנחמים⁸⁶ רשאים

⁷⁷ כיון שיש בניחום אבלים שני ענינים א. משום האבל לנחמו מצערו ב. בשביל הנפטר כדאיתא בשבת דף קנ"ב א"ר יהודה מת שאין לו מנחמין חולכין עשרה בנ"א ויושבין במקומו ומביאה הגמ' מעשה במת שלא היו לו מנחמין ולקח ר' יהודה עשרה וישב שם כל יו והתנגלה לו המת וא"ל תנוח דעתך שהנחת את דעתי, הרי ממילא ידעינן שכשיש מנחמין איכא בזה גם מובת המת וזה שייך דוקא כשיבא לשם במקום שמתנחמין או במקום שמת, ואף מצד האבל החי נמי ודאי עדיף כשבא לשם שהוא גם מכבדו שזה עצמו הוא ג"כ ענין תנחומין (שם)

⁷⁸ שמצד האבל החי שייך לקיים גם ע"י הטלפון אע"ג שאינו מצוה בשלימות עכ"פ יש עליו חיוב לקיים מה שאפשר לו ויש לו לנחם ע"י הטלפון דג"כ איכא בזה מצוה ולא יאמר כי מאחר שאינו יכול לילך לבית האבלים אין עליו שום חיוב כלל. (שם)

⁷⁹ אגרות משה או"ח ד' ס' מ' אות י"א

⁸⁰ יו"ד של"ה סעי' י' וש"ך ס"ק י"א

⁸¹ שניחום אבלים הוא גמילות חסד שעם החיים ועם המתים (שם וברמב"ם אבל פרק י"ד ה"ז) ופשוט שאיירי הרמב"ם כשידוע לו שיש שם מי שיעשה צרכי החולה דאל"כ אף שיש שם בנחמות אבלים תרתי ואפילו היה יותר מזה היה צריך לילך אל החולה דפק"נ דוחה כל המצות אבל כוונת הרמב"ם הוא דמצד חשיבות המצות מצד עצמן הרי נחום אבלים קודם מבק"ח שאית בה תרתי שלכן כשליכא ענין פק"נ שידוע שיש שם מתעסקין שעכ"פ חייב כל אחד לבקר החולה צריך לילך לנחם האבלים והרדב"ז שהשיג שם על הרמב"ם אולי סובר דמאחר דאיכא לפעמים בבק"ח ענין פק"נ יש להאדום להקדים תמיד בק"ח קודם נחום אבלים כדי שלא יבא לטעות איזה פעם וגם אולי בלא זה אלא כדי שיתרגל לידע דחולה שהוא חי קודם ולא יצטרך לאמוד בכל פעם שיודמן בזה. אבל משמע לי שהרדב"ז סובר שאף בידוע שיש שם מתעסקין בצרכי החולה מ"מ מצד מצות בק"ח לבד שמתפלל עליו שם שמתקבל יותר התפלה משום ששכינה שרויה למעלה מממתו של חולה אבל הרמב"ם אינו סובר שזה יכריע העדיפות דאיכא תרתי בנחום אבלים, ל"מ כשהוא רק קדימת זמן בעלמא אלא אפילו כשא"א לו לקיים אלא אחת מהן שנמצא כשילך לנחום האבלים לא יוכל לילך לבק"ח מ"מ הא אפשר להתפלל בביתו ועדיפות התפלה אצל החולה פשיטא לו שאין בזה להכריע התרתי דאיכא בנחום אבלים (אגרות משה או"ח ד' ס' מ' אות י"א)

⁸² כדי לבקש רחמים עליו שיחיה או לרבץ ולכבד לפניו דחשיב כאלו מחייו (בש"ך שם בשם הב"ח)

⁸³ יו"ד שני"ד וש"ך ס"ק ה'

⁸⁴ ומשמע דאפי' בלע"ז אסור דומיא ד"צפרא טבא" דאסרו במ"ב תקנ"ד ס"ק מ"א ועיי"ש בא"ר דמדמה ת"ב לאבילות אבל שאר ל' ברכה ואפי' "מזל טוב" מותר ואין חילוק בין האבל שמותר לו לברך אחרים לאחרים שמותר להם לברך אותו ובשבת הוא שואל בשלום אחרים כהרגלו באמירת שבת שלום ואחרים משיבים אבל לאחרים לשאול בשלומם תלוי במנהג המקום ולכן רבים משתמשים מלפגוש האבל בשבת ואחר ל' יום לאביו ואמו לכו"ע שואלים בשלומם (גשה"ח פכ"א ס' ז' אות ד'-ז')

⁸⁵ שם שפ"ה סעי' א'

⁸⁶ יו"ד שע"ז סעי' א'

הַלָּכָה לַמַּעֲשֵׂה וּלְמַשִּׁיחָא בְּדֵף הַיּוֹמִי

מַסְבֵּת סוּטָה

לפתוח פיהם⁸⁷, עד שיפתח האבל תחלה⁸⁸. ובאמירת "המקום ינחם אותך"⁸⁹ רשאי לפתוח תחילה⁹⁰.

אם אין⁹¹ האבל פותח מחמת עוצם יגונו וצער או מחמת כבוד המנחם⁹² מותר למנחם לפתוח תחילה.

אין אומרים⁹³ לאבל "שב" דמשמע שב באבילות שלך.

אין אומרים שמועה ואגדה בבית האבל אלא יושבים ודוממים⁹⁴.

המנהג⁹⁵ שהאבלים יושבים על גבי מצע נמוך כל זמן שהמנחמים אצלם ולא על גבי כסא או ספסל גבוה והמנחמים יושבים על גבי כסאות כדרכם⁹⁶.

כיון שנענע האבל בראשו והכירו מתנועותיו ששיבתם כבדה אצלו בענין שנראה שפוטר את המנחמים אין רשאים⁹⁷ לישוב אצלו.

⁸⁷ אמר רבי יוחנן אין מנחמין רשאין לומר דבר עד שיפתח אבל שנאמר אחרי כן פתח איוב את פיהו והדר ויען אליפו התימני (מו"ק כ"ח ב')

⁸⁸ ומעם הדבר כתב בלבוש שם ז"ל "ומעמא דמסתבר הוא כלומר שהוא מתחיל להראות צערו שמצטער מאד על מתו ואחר כך מתחילין לנחמו, אבל מקודם אין שייך לנחמו דשמא אינו מצער על מתו" עכ"ל אבל בערוה"ש שם כתב מעם אחר דענין ניהום אבלים להצדיק דינו של הקב"ה ולנחמו מעצבונו ולכן מחויב האבל קודם להצדיק דינו ודייק ממש"כ הטור בשם הרמב"ן שהאבל התחיל לומר ברוך דיין האמת

⁸⁹ אגרות משה או"ח ד' ס' מ' אות י"א

⁹⁰ "משום שאין זה חיוב התנחומין ממש, שהוא להשקיט את רוחו, שאינו יוצא בזה אלא בשיבה לדבר עמו" (שם)

⁹¹ צי"א חי"ז ס' מ"ה

⁹² דלמעם הלבוש ודאי שמותר כיון שניכר שמצטער ורק אינו מדבר מעוצם יגונו (צי"א שם) ולמעם הערוה"ש יועיל סברא אחרת שכתב בצי"א שם "דיתכן שהדין הזה הוא רק בפתיחה ראשונה של ביאת המנחמים אצלו, אבל כל שהאבל פתח כבר לדבר לפני מנחמים, תו המנחמים הבאים אחריהם אין צריכים כבר לחכות שיפתח תחילה בדברים ואני לומד זאת מלשונו של הטור שם כותב ז"ל: ואח"כ נכנסין עם האבל לביתו והוא מיסב בראש וש"ץ אומר נשאלו רבנן טעמא ואבל אומר ברוך דיין האמת וגדולי החכמים מנחמין כל אחד ואחד כפי מה שרואה לדרוש בנחמה עיי"ש ובפרישה, הרי לנו שלצאת ידי זה שהאבל צריך להתחיל לדבר תחילה יוצאים עיי"ז שהאבל התחיל בדיבור ואמר ברוך דיין האמת, אך צריך שיאמר זאת לאחר הקבורה שאז יכולים כבר לנחמו, ומספיק זאת על כל הבאים אחריהם לנחמו ויודעים מזה" ולפי הערוה"ש מבואר דכיון דכבר הצדיק הדין א"כ כל הבאים אח"כ יכולים לפתוח תחילה

⁹³ אע"ג דהבא לכבוד את חבריו ולקום מפניו אומר לו שב באבל אסור. יו"ד ס' שע"ו סעי' ב'

⁹⁴ שם שע"ח סעי' ז'

⁹⁵ נהר מצרים ה' אבילות ס' קכ"ט וכ"כ בגשה"ח פ"כ ס' ה' אות י"א ועיין לקט יושר יו"ד עמ' צ"א ומשמע דאפ' לנחם בעמידה אבל האבל נהגו שישב

⁹⁶ ודלא כמש"כ בשו"ע שפ"ז סעי' א' דהאבל והמנחמים צריכים לישב על הארץ א. משום דמזיק לישב על הארץ ב. משום כבוד הבריות שאם תצריכם לישב על הארץ לעולם לא יכנסו לנחם שום אבל ג. האבלים מוחלים על כבודם כדי שיבואו לנחם אותם וכמש"כ בפרישה שם (נהר מצרים שם)

⁹⁷ מטעמי המנחמים שלא להכביד את האבל באריכות ישיבה וכיון שנענע האבל את ראשו והכירו מתנועותיו ששיבתם כבדה אצלו ראוי להם לצאת (מאירי מו"ק כ"ז ב')

הַלְכָה לַמַּעֲשֵׂה וּלְמַשִּׁיחָא בְּדֵף הַיּוֹמִי

מַסְנַת סוּטָה

רבים מקפידין⁹⁸ שלא ללכת לבית האבל קודם תוך ג' ימים ראשונים לאבלות⁹⁹ ומ"מ מי שיקשה לו לנחם אח"כ יכול ללכת אפי' תוך ג' ימים ראשונים אלא שימעט בדברים. ומותר לנחם בלילה בפרט אם ביום אין לו פנאי לזה.

בקושי התירו¹⁰⁰ לנחם אבלים בשבת וע"כ אין לדחות הניחום לשבת¹⁰¹ אבל מדינא יכולים לנחם אבלים בשבת ויאמר לו שבת היא מלנחם ונחמה קרובה לבוא ויש מקילים דרשאי לומר המקום ינחמך, וכיום אין נוהגים האשכנזים ללכת לבית האבל לא בשבת ולא ביו"ט¹⁰².

מנהג האשכנזים לנחם קודם קבלת שבת¹⁰³ שהאבל נכנס אחר "לכה דודי" קודם "מזמור שיר ליום השבת" והשמש מכריז קודם שילך האבל למקומו "צאו לקראת האבל" והקהל מקבל פניו באמירת "המקום ינחם" וכו' ואז פונה למקומו¹⁰⁴.

בחזו"מ ובפורים בר"ח ובחנוכה גם האשכנזים נהגו לנחם¹⁰⁵.

ומצוה להתפלל שחרית וערבית במקום שמת שם אפילו אין אבל¹⁰⁶ כי בזה נחת רוח לנשמה ואם יש שם אבל מצטרף למנין ואם יש שני מתים אחד יש לו אבל ואחד אין לו אבל ואין שם כדי להתפלל במקום שניהם יתפללו בזה שאין לו אבל.

ה. אף אתה קבור מתים

י"א¹⁰⁷ שמצות עשה לקבור את המת שנאמר בחייבי מיתות בית דין (דברים כא פסוק כג) **כִּי קָבֹר תִּקְבְּרֶנּוּ בַּיּוֹם הַהוּא וְהוּא הַדִּין שֶׁאֵר מֵתִים, שֶׁהַמִּצְוָה**

⁹⁸ גשה"ח שם אות ד ו'

⁹⁹ כיון שאז תקפה של אבילות וקשה לו לקבל תנחומין וגם ראוי אז למעט בדיבור ולפעמים ע"י ניחום מרבים דיבורים שלא לצורך (שם)

¹⁰⁰ שו"ע או"ח רפ"ז ומ"ב

¹⁰¹ ולא יפה עושין אותן שכל ימי השבוע אין הולכין רק בשבת (מ"ב שם)

¹⁰² גשה"ח שם אות ב'

¹⁰³ כתב בפמ"ג אם בא האבל לבהכ"נ אחר אמירת מזמור שיר ליום השבת שוב לא יקרא השמש צאו נגד האבל דאין להזכיר אבילות בפרהסיא ומ"מ לילך בעצמו לו לומר שבת היא מלנחם וכו' רשאי (מ"ב שם ס"ק ג') וכ"ש אם כבר אחר השקיעה הוא אפי' לא אמרו מזמור שיר

¹⁰⁴ גשה"ח שם אות ג'

¹⁰⁵ שם

¹⁰⁶ חכמ"א כלל קסג סעי' ג' שאם יש אבל מצוה להתפלל שם מפני שאין האבל יוצא מביתו כל הז' ימי אבלות (אבודרהם בדיני ברהמ"ז לאבל)

¹⁰⁷ רמב"ם ספר המצוות עשה רלא וסמ"ג עשין קד וחינוך תקל וכן ברמב"ם הלכות אבל פרק יב הלכה א "שהקבורה מצוה שנאמר כי קבור תקברנו". אהבת חסד לח"ח ח"ג פ"ה והקשו על הרמב"ם ממש"כ הלכות סנהדרין פרק טו הלכה ח "ומצות עשה לקבור את כל הרוגי בית דין ביום ההריגה שנאמר כי קבור תקברנו ביום ההוא, ולא הרוגי בית דין בלבד אלא כל המליץ את מתו עובר עליו בלא תעשה, הלינו לכבודו להביא לו ארון ותכריכין אינו עובר עליו". משמע שאינו אלא עובר בלאו אם מליץ שאר הרוגים, אך עשה אינו אלא בהרוגי בית דין. ועיין מה שיישבו בזה נושאי הכלים בשורש א, לב שמח ד"ה ואני, וקנאת סופרים, ומרגניתא טבא, אמנם לענין לא קשיא מידי דכ"ש הוא אם בהרוגי ב"ד מצוה כל שכן שאר מתים שו"ר שכ"כ בשו"ת נשמת חיים לגר"ח ברלין קכב בדבר פשוט. ועיין שד"ח ח"ד מע' ק כלל לט (484)

הַלְכָה לַמַּעֲשֵׂה וּלְמַשִּׁיחָא בְּדֵף הַיּוֹמִי

מַסְבֵּת סוּטָה

היא שייקבר כל מת מישראל ביום מותו. וי"א¹⁰⁸ שאין הקבורה מצות עשה אלא חייב לקברו כדי שלא יהיה מוטל בבזיון.

לפיכך האומר אל תקברוני, אין שומעין לו, ואפילו על אבר אחד אין שומעין לו¹⁰⁹.

וכתב החפץ חיים בספרו אהבת חסד¹¹⁰ והנה ענין קבורת מתים מלבד שהיא מ"ע דאורייתא גם הוא בכלל גמ"ח, ויפה ממנה, ונקראת חסד של אמת שאינו מצפה לתשלום גמול ממנו, וכן הוצאתו לקבורה, ונשיאת מטתו, והלוייתו, והספדו, ושאר צרכי המת כולם בכלל גמ"ח למתים הן, ומפורש ענין בתורה בפרשת חיי שרה ובפרשת ויחי.

וראה את גודל הענין שיש בזה שאמרו חז"ל מת בעיר כל בני העיר אסורין במלאכה, אף שיש לו קרובים ועיקר חיוב הקבורה מוטל על הקרובים, מ"מ מצוה על כל בני העיר להשתדל בזה, ולפיכך אסרום במלאכה כדי שישתדלו כל בני העיר להכין כל צרכי הקבורה, אם לא שיש חבורות בעיר שכל אחת מתעסקת ביומה בענין זה, מותרים השאר במלאכה.

ותמיהני על איזה מקומות שאינם זהירין בזה שתיכף כשמקיימין מעט מצות לוויה, חוזר כ"א לביתו, והולך המת לבית עולמו גלמוד באיזה יחידים, ולא יוכלו לאמר קדיש וברכת אבלים, הלא בודאי מוטל על כל אנשי העיר לראות שיהיה מנין בלוייתו, עד אחר הקבורה, ואף שלפעמים הוא טרחה רבה כגון בימות החורף ובה"ק רחוק מן העיר צריך שיהיה זה לפי הגורל.

גם יש לחבא קדישא תמיד להיות זריזים בדבר שלא יבוא לבסוף לידי הלנת המת, כי הוא צער גדול למת כמ"ש בזוה"ק, ובפרט שיש ע"ז לאו בתורה אם מלין אותו בחנם, אם לא בדבר שע"פ דין מותר להלין אותו עבור זה כמבואר הכל בשו"ע, וכבר ראינו פעמים רבות שמפני איזה סיבה קלה ונקלה או מפני עצלות השמשים בא לידי הלנת המת ויש לזהר בזה מאוד.

הדרך המקנא לאשתו

¹⁰⁸ רמב"ן סנהדרין דף מו: דבעיא דלא איפשיטא וכ"כ במור יו"ד שמח ועיי"ש ש"ך וועיין בכס"מ ולח"מ הלכות אבל פרק יב הלכה א ועיין שו"ת רדב"ז חלק ב סימן תשפ והוי יודע דאע"ג דלא נפשטה בעיין אי קבורה משום בזיונא או משום כפרה מ"מ חייבין כל ישראל לקבור מתייהם מן התורה כדאמר ר' יוחנן משום רשב"י. וא"ת א"כ למאי נפקא מינה מאי דקא מיבעיא לן אי משום בזיונא אי משום כפרה הא טעון קבורה עכ"פ. וי"ל דאי אמרינן משום כפרה ואמר לא תקברוניה קוברין אותו ואין לו כפרה כיון שהוא לא רצה בה.

¹⁰⁹ שו"ע ונו"כ יו"ד שמח ב ג ושם שסב א הנותן מתו בארון ולא קברו בקרקע, עובר משום מלין את המת. ואם נתנו בארון וקברו בקרקע, אינו עובר עליו, ומכל מקום יפה לקברו בקרקע ממש, אפילו בח"ל. ועיין חזו"א יו"ד סי' רח סוף ס"ק ו

¹¹⁰ חלק ג פרק ה

הלכה למעשה ולמשיחא בדרה היומי

מסכת סוטה

הלכתא למשיחא

א. היה מביא את מנחתה בתוך כפיפה מצרית ונותנה על ידיה כדי ליגעה ... תחלתה בכפיפה מצרית וסופה בכלי שרת

לאחר שקורע בגדיה וסותר מחלפות ראשה כנוצר דף ח. ומביא חבל מצרי¹¹¹ וקושרו למעלה מדדיה כדי שלא יפלו הבגדים ונמצאת ערומה.

מביא עשרון¹¹² כמה שעורים משל בעל¹¹³ ונותנו בקפיפה מצרית, כלומר סל עשוי מצורי הדקל מן זרדים הגדלים סביבות הדקל¹¹⁴, והחבל והקפיפה באין משירי הלשכה, ונותנו על ידיה כדי ליגעה ולעיפה שתודה ולא תשתה מי המרים ולא תמות מיתה מנוולת¹¹⁵.

ואחר כך לוקח המנחה מן הקפיפה ונותנה לכלי שרת ואינו נותן עליה שמן ולא לבונה.

ב. כל המנחות טעונות שמן ולבונה וזו אינה טעונה לא שמן ולא לבונה

כל המנחות¹¹⁶ הקריבות לגבי המזבח טעונות שמן ולבונה, לוג שמן לכל עשרון, וקומץ לבונה לכל מנחה, בין שהיתה עשרון אחד בין שהיתה ששים

¹¹¹ בתוספות יום טוב פרק א משנה ושהוא חבל שבמדינת מצרים. שכל השינויים שנוכל לעשות עושין כדי לנוולה ולפיכך נומלין חבל שלא מהמדינה ולכך ראוי ליקח יותר חבל מצרי ממעם שעשתה מעשה מצרית אבל רש"י מפרש גם בכאן חבל מצרי עשוי מצורי הדקל וכו' ובבבלי פ"ה דעירובין נ"ח תני רב יוסף ג' חבלים הם של מגן ושל נצר ושל פשתן. ומפרש של נצר לסוטה דתנן וכו' ולפיכך נראה דלירושלמי כפיפה מצרית דלקמן יש לפרש ג"כ ממצרים. ועל שם שעשתה מעשה מצרית אבל אין לומר דירושלמי נמי ס"ל שעשוי מצורי דקל בין בכפיפה בין בחבל דהשתא המ"מ שמושית ולא שרשית.

¹¹² רמב"ם הלכות סוטה פרק ג הלכה יב

¹¹³ אפשר שהמעם משום דתנן בסוף נגעים (פ"ד מ"ב) שהאיש מביא על אשתו כל קרבנות שהיא חייבת ומהאי טעמא תנן בפ"ג דסוטה (דף כ"ג) כל הנשואות לכהנים מנחותיהם נשרפות [ובירושלמי] בפ"ב דסוטה מצאתי והביא את קרבנה עליה בעלה [מהו שיפריש עליה חוץ מדעתה וכו']. ומ"ש והחבל והקפיפה באים משירי הלשכה. ירושלמי פ"ק דסוטה. כסף משנה שם. ובספרי נשא סי' ח' והביא את קרבנה כו' כל קרבן כו' ובת"י נשא ה' מ"ו א' שהוא משלה.

¹¹⁴ ר"ב פ"ב מ"א דסוטה

¹¹⁵ ר"ב שם

¹¹⁶ רמב"ם הלכות מעשה הקרבנות פרק יב הלכה ו' זבח תודה מנחות נט ע"א

הלכה למעשה ולמשיחא בדרה היומי

מסכת סוטה

עשרונים, חוץ מנחת חוטא שנאמר (ויקרא ה פסוק יא) לא ישים עליה שמן ולא יתן עליה לבנה, ואם נתן¹¹⁷ שמן או לבונה על מנחת החוטא אם הקריב אותה לוקה על שמן בפני עצמו ועל לבונה בפני עצמה. וכן מנחת קנאות שאחר¹¹⁸ שלוקה המנחה מן הקפיפה נותנה לכלי שרת ואינו נותן עליה שמן ולא לבונה, ואם נתן לוקה על השמן בפני עצמו ועל הלבונה בפני עצמה¹¹⁹, שנאמר (במדבר ה פסוק טו) לא יצק¹²⁰ עליו שמן ולא יתן עליו לבנה. ואם יצק שמן או נתן לבונה קודם שנתקדשה בכלי שרת אינו עובר וכמנחת חוטא¹²¹

ג. כל המנחות באות מן החטין וזו באה מן השעורין

כל המנחות סולת חטין¹²² חוץ ממנחת סוטה, ועומר התנופה שהם מן השעורים.

ד. מנחת העומר אף על פי שבאה מן השעורין היא היתה באה גרש וזו באה קמח

¹¹⁷ ועיין שהם וישפה שם שאינו חייב אלא בהקרבה אבל במנחת חינוך מצוה קבה אות ז משמע שחייב על הנתינה בעצמה ועיין אור שמח שם ועיין בחי' הגרין מנחות נט ע"ב "כל שאיכא על המנחה פסול דשמן ולבונה מתחייב אף במקריב הקומץ לחוד מאחר דהוי מנחה עם שמן ולבונה" ועיין בזבח תודה מנחות נט שפשיטא ליה שלדעת הרמב"ם אינו חייב אלא אם הקריב אע"ג שאפשר שפוסל כבר משעת הנתינה

¹¹⁸ רמב"ם הלכות סוטה פרק ג הלכה יג

¹¹⁹ כמבואר במנחות נט:

¹²⁰ ובס' צרור החיים הביא משם מהר"י אלפנדארי ז"ל בס' מוצל מאש שנסתפק כמ"ש בגמרא שימה כל דהו משמע ונסתפק אם ביציקה הדין כן דאפילו כל דהוא כי לא נתבאר זה עיין עליו. ולענ"ד נראה הדבר פשוט הרבה דודאי יש שינוי בין שימה ליציקה דשימה אפשר בכל דהוא ממש משא"כ יציקה דאיזה שיעור יש בה ובשלמא גבי קרבן חוטא עני יש לומר שחם השי"ת עליו שלא להטריחו בשמן וכמ"ש בס' החינוך ז"ל ולכך הקפיד על מנחתו שלא יושם בה שמן כלל וכמ"ש רבינו פי"א דפסולי המוקדשין הל' י' וי"ב משא"כ במנחת קנאות שהקפידה אינה אלא כדי שלא יהא קרבנה מהודר לא הקפידה תורה על שמן כל שהוא ולכך כתב לשון יציקה. ומדוקדק לשון רבינו בספר המצוות לאוין ק"ד שכתב הוזהירונו מבלול מנחת סוטה [בשמן זית] והוא אמרו יתברך ולא יצוק עליה שמן ולשון בלילה יש לו איזה שיעור ודאי משא"כ במנחת חוטא ששם לאוין ק"ב כתב הוזהירונו מהשים שמן זית במנחת חוטא וכו' דמשמעותו אפילו כל שהוא אף שבפי"ט דהל' סנהדרין הזכיר לשון נתינה בשתייהם עיין שם הדין עמו מדתנן נתן כלי ע"ג כלי לא פסלה משום דבעינן שיתן השמן ע"ג המנחה דוקא וכמ"ש רבינו אחר זה: מעשה רקח הלכות מעשה הקרבנות שם

¹²¹ שאע"ג שנתן בכפיפה מצרית עדיין צריך לקידוש בכלי שרת עיין קרן אורה סוטה יז ע"ב ד"ה מה וא"כ כיון שעוד לא נתקדשה א"כ אינה קדושה אלא בקדושת דמים.

¹²² רמב"ם הלכות מעשה הקרבנות שם הלכה ב

הלכה למעשה ולמשיחא ברך היומי

מסכת סוטה

מנחת העומר¹²³ מן השעורים היה בא, דבר זה הלכה ממש רבינו¹²⁴, ולאחר שקצרוהו ונתנוהו בקופות והביאוהו לעזרה וחתמוהו, וזורין ובוררין, וזורין מיוחד היה בו שלוקחין את השעורין ומהבהבין אותו באור, באבוב מנוקב, כדי שיהיה האש שולט בכולן שנאמר (ויקרא ב פסוק יד) אָבִיב קָלוּי בָאֵשׁ גֶּרֶשׁ בְּרָמֶל אֲבִיב קָלוּי בָאֵשׁ גֶּרֶשׁ כֶּרְמֶל, מפי השמועה למדו שאינו מדבר אלא במנחת העומר בלבד, ואחר שקולין אותו שומחין אותו בעזרה והרוח מנשבת בו, ונותנין אותו לריחים של גרוסות וטוחנין את השלש סאין ומוציאין מן הכל עשרון שהוא מנופה בשלש עשרה נפה, כדי שיהיה נקי וזהו שנאמר בתורה גֶּרֶשׁ.

דף יד:

ה. משקה ואח"כ מקריב את מנחתה דאי משום מגילה הא אימחיקא לה

סדר הסוטה כך הוא, אם קינא לה בעלה ונסתרה, מעלה הבעל את האשה ללשכת הגזית, ומשם מורידין אותה לשער המזרח, ומשם חוזרין ומעלין אותה לשער נקנור, וי"א¹²⁵ שאז מביא הבעל המנחה, והכהן מביא כלי חרס ונותן לתוכו חצי לוג ממי הכיור, ונותן בו העפר, והאשה העומדת בשער נקנור, הכהן אוהז בבגדיה כנגד בית צוארה וקורען עד שמגלה לבה, וסותר שער, וקושר חבל מצרי למעלה מדדיה, ונותן הכהן המנחה על ידיה, והכהן לוקח מים המרים ונותן בהם לענה, ומשביעה, אם לא שכב וגו', והאשה עונה אמן אמן, ואחר כך כותב הכהן את המגלה, ומוחקק אל המים המרים, ומשקה אותן להאשה, ואחר כך נוטל הכהן המנחה מתוך הכפיפה שבידי האשה, ונותן את המנחה לכלי שרת, ומניף ומגיש, ונוטל קומץ ממנה ומקטיר, וכל זה דלא כסדר שנזכר במשנה, רק כסדר שכתוב בתורה, וכך היה עושה.

וי"א¹²⁶ שאחר שהעלה אותה לשער ניקנור קודם שמביא המנחה משביעה, אם לא שכב וגו', והאשה עונה אמן אמן, ואחר כך כותב הכהן את המגלה, ומוחקק אל המים המרים, ואחר כך הכהן אוהז בבגדיה כנגד בית צוארה

¹²³ רמב"ם הלכות תמידין ומוספין פרק ז הלכה יא יב

¹²⁴ ולא ידעתי למה כתב רבינו שהוא הלכה למשה והלא בריש פרק כל קרבנות הציבור פליגי ר' אליעזר ור' עקיבא ור"א מפיק ליה מגז"ש ור"ע מפיק ליה במה מצינו יעו"ש וצ"ע. שם יוסף שם.

¹²⁵ תפארת ישראל [יכין] מסכת סוטה פרק ב משנה א כשיטת תוס'

¹²⁶ שיטת הרמב"ם ותמיהו עליו האחרונים שאינו לא כסדר המקרא ולא כסדר המשנה.

הַלְכָה לַמַּעֲשֵׂה וּלְמַשִּׁיחָא בְּרַף הַיּוֹמִי

מַסַּכְת סוּטָה

וקורען עד שמגלה לבה, וסותר שעה, וקושר חבל מצרי למעלה מדריה ואחר כך מביא את המנחה, ונותן הכהן המנחה על ידיה, נוטל הכהן המנחה מתוך הכפיפה שבידי האשה, ונותן את המנחה לכלי שרת, ואחר כך משקה אותה ואחר שתשתה לוקח כלי השרת שבו המנחה ונותנו על ידיה ומניף ומגיש, ונוטל קומץ ממנה ומקטיר,

ו. סדר מנחות כיצד אדם מביא... ונותנו על גבי האישים

סדר הבאת¹²⁷ המנחה כיצד, מביא אדם סולת מתוך ביתו בקלתות של כסף או של זהב או של שאר מיני מתכות, כלי שהוא ראוי לכלי שרת, להוציא של עת שאינו ראוי לכלי שרת¹²⁸, ואם היתה מנחת הסלת נותנה לכלי שרת ומקדשה בכלי שרת, ואם היתה מן המנחות הנאפות אופה אותה שם במקדש, ופותת, ונותן הפתיתין לכלי שרת ונותן עליה שמנה ולבונתה ומוליכה אצל כהן, והכהן¹²⁹ מוליכה אצל המזבח ומגישתה במערב בקרן דרומית מערבית כנגד חודה של קרן ודיו, ואינו צריך שהמנחה עצמה תגע במזבח¹³⁰.

ומסלק את כל לבונתה לצד אחד וקומץ ממקום שנתרבה שמנה שנאמר (ויקרא ב פסוק ב) מִסְלָתָהּ וּמִשְׁמָנָהּ, ונותן הקומץ לכלי שרת ומקדשו בכלי שרת, וקומץ שחלקו בשני כלים אינו קדוש, וחוזר ומקדש. ומלקט את כל לבונתה ונותנה על הקומץ שבכלי¹³¹ ומעלהו על המזבח ומולחו, ונותנו על גבי האישים מכלי שרת, ואם מנחת כהנים היא אינו קומץ אלא נותן מלח על כלה ומשליך הכל על גבי האישים.

ז. קרב הקומץ שיריה נאכלין

¹²⁷ רמב"ם הלכות מעשה הקרבנות פרק יג הלכה יב

¹²⁸ כסף משנה שם

¹²⁹ ואינו כשר אלא ככהן כמבואר ברמב"ם הלכות פסולי המוקדשין פרק א הלכה כב

¹³⁰ כסף משנה מעה"ק שם.

¹³¹ דין זה הוא פשוט בגמרא דבתחלה נותן הלבונה ע"ג הקומץ שבכלי ואח"כ מקטיר שניהם יחד וראיתי לרש"י בריש הקומץ זוטא שכתב עלה דההיא דלקט לבונה בזר פסולה דלאחר הקטרת הקומץ היה מלקט הלבונה מעל הסלת ומקטירו ע"כ. נראה דס"ל שלא היתה ההקטרה בבית אלא בזה אחר זה והוא תימה בעיני ובפ' צו כתב רש"י שמלקט הלבונה לאחר קמיצה ומקטירו הרי שהליקוט הוא לאחר קמיצה לא לאחר הקטרה וצ"ע. משנה למלך שם

הלכה למעשה ולמשיחא בדרה היומי

מסכת סוטה

כל המנחות¹³² הקריבות לגבי המזבח נקמצות ומקטיר הקומץ כולו על גבי המזבח והשאר נאכל לכהנים ומאימתי יותרו השירים באכילה משיצית האור ברוב הקומץ. חוץ ממנחת זכרי כהונה שאינה נקמצת אלא מקטירין אותה כולה.

ח. ורשאינן הכהנים ליתן לתוכה יין ושמן ודבש ואין אסורין אלא מלחמין

כל המנחות¹³³ הקריבות לגבי המזבח מצה חוץ משתי הלחם, ואסור להחמיצם אחר שנתקדשו בכלי¹³⁴, וכן שירי המנחות שאוכלין הכהנים אף על פי שהן מותרין לאכלן בכל מאכל, ודבש, אין אוכלין אותן חמין, שנאמר (שם פרק ו פסוק ט – י) וְהִנֹּתֶרְתָּ מִמֶּנָּה יֹאכְלוּ אֶתֶרָן וּבְנֵי מִצֵּי תֹאכְלוּ בְּמָקוֹם קָדֵשׁ בְּחֶצֶר אֶהֱל מוֹעֵד יֹאכְלוּהָ. לא תִּאָּפֶה חֶמֶץ חֶלְקָם וְגו', אפילו חלקם לא יחמיצו ואם החמיץ בזית¹³⁵ שיריה לוקה, והמחמין אחר המחמין חייב ולוקין על כל עשייה ועשייה שבה.

ומי פירות¹³⁶ בלא מים¹³⁷ אין מחמיצין¹³⁸ לפיכך אפילו שהתה המנחה בשמנה זמן מרובה או שעירב בשיריה מי פירות ואפילו אם תפחה¹³⁹ מחמת זה אינו לוקה. וי"א¹⁴⁰ שלכתחילה אסור להשהותה.

¹³² רמב"ם שם הלכה ט יג

¹³³ רמב"ם שם הלכה יד

¹³⁴ והיינו לאחר שמדדו בעשרון שהיה כלי שרת אבל קודם שנתקדשה בכלי אינו חייב דאינה מנחה עדיין, עיין מנחות נ"ז ע"ב, וברמב"ם אינו מבואר זה בפירוש כי זה פשוט מנחת חינוך אות א ואות ה אמנם דעת הערוך השולחן העתיד שם סעי' ב דכל זמן שלא נתן בה שמן אין זו מנחה כלל ולא אסרה התורה.

¹³⁵ ומצטרף לשיעור אפילו ביותר מכדי אכילת פרס, דשיעור אכילת פרס הוא רק באכילה ולא באיסור אחר. וחצי שיעור בודאי אסור מן התורה, דחזי לאיצטרופי כמו בכל האיסורים ואפילו יותר מכדי אכילת פרס, וכגון שהחמין בזית מן המנחה, ורק בפחות פטור (מנחת חינוך קלה אות ג)

¹³⁶ שו"ע או"ח תסב סעי' א ובכלל זה יין חלב דבש מי ביצים ושאר משקים כגון דם ושומן וזיעת אדם (וזיעת בהמה וכן מי רגליה י"א שמחמין עיי"ש סי' תנג סעי' ז ובמ"ב) כל שאינם מתולדות המים אבל טל ומי רגלים של אדם ומי הפה והאוזן והעין והחוטם של כל בעל חי מחמיצים שהרי הם תולדות המים (מ"ב שם ס"ק א וס"ק יב יג וסי' תסו סעי' ה ומ"ב שם)

¹³⁷ עיין בב"י סי' תסב שם ובלקוטי הלכות מנחות נה ע"א (כב ע"א בדפו"י) בזבח תודה ד"ה ת"ר שהביאו ג' דעות דעת רש"י בפסחים לו ע"א שמי פירות לחוד אין מחמיצין להיות חמין גמור אבל הוי חמין נוקשה ובתערובת מים הוי חמין גמור ודעת ר"ת שם לה ע"ב בתודה ומי שאינו מחמין כלל אבל אם עירב בתוכה מים ממחרת להחמין והוי חמין נוקשה וכן כתב גם כן הרא"ש (סי' יג) וכן כתב הרב המגיד בפרק ה' מחמין ומצה (ה"ב) בשם רוב המפרשים: ודעת הר"ף שמי פירות אינם מחמיצים כלל ובתערובת מים אינם ממחרים להחמין אלא מחמיצים כשאר עיסה ואז הוי חמין גמור וכן דעת הרמב"ם בפרק ה מחמין ומצה ה"ב

¹³⁸ ואפילו אם הם מפירות חמוצים (מ"ב שם ס"ק ג)

¹³⁹ דאין זה חימוץ אלא סירחון (מ"ב שם ס"ק ד וי"ב)

¹⁴⁰ רמ"א שם סעי' ד דחוששין לכתחלה לסברת הני פוסקים דס"ל דמי פירות בלחודייהו ג"כ מחמיצים וממחרין ג"כ להחמין (מ"ב שם ס"ק טו)

הַלָּכָה לַמַּעֲשֵׂה וּלְמַשִּׁיחָא בְּדֵף הַיּוֹמִי

מַסְבֵּת סוּטָה

ואם עירב¹⁴¹ במנחה מים¹⁴² ממהרת להחמיץ יותר משאר עיסה שאפילו בפחות משיעור הילוך מיל מחמיצה, ולפיכך אסור להשהותה אלא צריך לאפותה מיד¹⁴³.

ט. כלי שרת שעשאו של עץ רבי פוסל

המנורה¹⁴⁴ וכליה והשולחן וכליו ומזבח הקטורת וכל כלי שרת¹⁴⁵, אין עושין אותן אלא מן המתכת בלבד, ואם עשאו של עץ או עצם או אבן או של זכוכית פסולין.

י. כלי שרת אין מקדשין אלא מדעת

כל כלי השרת¹⁴⁶ אין מקדשין אלא במקדש, ואין מקדשין אלא מדעת כלל אף ליפסל¹⁴⁷. ואין מקדשין אלא מתוכן ואין מקדשין אלא שלימים¹⁴⁸.

יא. קמץ ועלה בידו צרור או גרגר מלח או קורט לבונה פסול

קמץ ועלה¹⁴⁹ בידו צרור או גרגר מלח או קורט לבונה, פסול.

¹⁴¹ דהיינו במנחות שאין שמנן מרובה וכמ"ש רש"י מנחות נז ע"ב ד"ה קפריך

¹⁴² בין שהשמן או המי פירות מרובין והמים מועטין ובין להיפך. וכתבו האחרונים דאין חילוק בין שגילוש תחלה עם מי פירות או השמן ואח"כ באו למים קודם שנאפה או להיפך (מ"ב שם ס"ק ו) ועיי"ש סעי' ג מתי בטל המים במי הפירות לענין שלא יחמיץ כלל

¹⁴³ שו"ע שם סעי' ג אמנם אפשר שאין צריך לאפותה מיד כיון שהתם בפסח כיון שנעשה בגבולין איכא למיחש שמא ישהה ותתחמץ אבל במקדש כיון שזריזין הן וכדלקמן גבי לישא בפורשים אין חוששין כלל שמא ישהה אמנם עכ"פ ודאי צריך להזדרז יותר משאר עיסה

¹⁴⁴ רמב"ם הלכות בית הבחירה פרק א הלכה יח

¹⁴⁵ הנה רבינו לא ביאר בכל חיד החזקה כרובים ארון וכפורת אם נמי כשרים מכל מתכות או שיהיה דוקא של זהב וגם דין עשייתן לא ביאר. וצריך לומר דרבינו לא ביאר בספרו רק הדברים אשר היו בבית שני שהיה הכל ולא חסר ואם יזכנו ה' שיבנה בית המקדש יבנה כן אבל זה בבית ראשון ובבית שני לא היה שגנוז יאשיה ורק כאשר יתגלה כבוד ה' יתגלו אלה והכל תמצא מוכן לפנינו אינו מבאר בספר חיד. כתר המלך שם.

¹⁴⁶ רמב"ם הלכות פסולי המוקדשין פרק ג הלכה ב

¹⁴⁷ אף שיש דברים שאינן מקדשין ליקרב אבל מקדשין ליפסל וכמ"ש רבינו בפרקין דין זה ודין כ"א מ"מ כשהוא שלא מדעת אינן מקדשין אף ליפסל כן מתבאר בסוגיא הנזכר יע"ש. ודע דאף למ"ד דכלי שרת אין מקדשין שלא מדעת מ"מ משום גזירה דשמא יאמרו לדעת נתקדשו מתקדשין הכי ס"ל לחזקיה בפ' לולב וערבה (דף נ') וזעירי חולק עליו בגזירה זו כמבואר שם. משנה למלך שם

¹⁴⁸ ניקבו אם עושין מעין מלאכתן שהיו עושין והם שלימים מקדשין ואם לאו אין מקדשין, ואין מקדשין אלא מליאין, אבל המדות אין מקדשות חסרות אלא אם דעתו למלאותן, ואם אין דעתו למלאותן מקדשות להפסל אבל לא ליקרב. שם ברמב"ם

¹⁴⁹ רמב"ם הלכות פסולי המוקדשין פרק יא הלכה ג